ABDULLAH b. ABDULLAH
(عبدالله بن عبدالله)

Abdullāh b. Abdillâh Übeyy b. Selûl el-Ensârî el-Hazrecî (ö. 12/633)

Medineli münafıkların reisi İbn Selûl'ün oğlu, sahâbî.

Asıl adı Hubâb (الحباب) idi. Müslüman olduktan sonra, babasının da künye olarak kullandığı bu isim için Hz. Peygamber, "Hubâb şeytandır" diyerek adını Abdullah'a çevirdi. Sahâbîlerin ileri gelenlerinden olan Abdullah, Bedir'den başlamak üzere Hz. Peygamber'le bütün savaşlara katıldı.

Münâfikūn suresinde de işaret edildiği gibi (63/7-8), Müstalikoğulları Savaşı'ndan dönerken İbn Selûl, eskiden beri yürüttüğü bozguncu hareketlerine devam ederek muhacirler aleyhinde çirkin sözler sarfetmiş, "Medine'ye vardığımızda soylu ve güçlü olanlar, zelil ve güçsüz olanları oradan kovacaktır" diyerek tahrikte bulunmuştu. Bunun üzerine Hz. Ömer, İbn Selûl'ün öldürülmesi için Resûl-i Ekrem'in emir vermesini istemiş, fakat Peygamber, Muhammed arkadaşlarını öldürtüyor tarzında bir ithama mâruz kalmamak için bu teklifi kabul etmemişti. Ancak Hz. Peygamber'in bu kararını henüz duymamış olan Abdullah Peygamber'e giderek eğer babası öldürülecekse, daha sonra intikam hissine kapılarak bir mümini öldürmemek için bu görevi bizzat kendisinin yerine getirmek istediğini bildirdi. Hz. Peygamber buna izin vermedi ve ona babasıyla iyi geçinmesini tavsiye etti.

Abdullah, babası ölünce hem onun vasiyetini yerine getirmek, hem de uhrevî bir fayda sağlamak ümidiyle Peygamber'e giderek babasını kefenlemek için ondan gömleğini istedi, ayrıca cenaze namazını kıldırmasını da rica etti. Hz. Peygamber, Abdullah'ın bağlı bulunduğu Hazrec kabilesi mensuplarını İslâmiyet'e daha çok ısındırmak için gömleğini verdi ve cenaze namazını kıldırması ricasını da kabul etti. Ancak Ömer'in şiddetli itirazlarıyla karşılaştı. Ardından da Tevbe sûresinin 84. âyetinin nâzil olmasıyla münafıkların cenaze namazını kıldırması yasaklandı.

Hz. Âişe'nin kendisinden hadis rivayet ettiği Abdullah, Halife Ebû Bekir zamanında Müseylimetü'l-Kezzâb ile yapılan Yemâme Savaşı'nda şehid düştü.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkā v.dğr.), Kahire 1375/1955, III, 209; İbn Sa'd, *et-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, III, 540-542; Taberî, *Târîḫ* (nşr. Yûsuf Bey v.dğr.), Kahire 1326, II, 260; a.mlf., *Câmiʿu'l-beyân*, Bulak 1323-29 → Beyrut 1398/1978, X, 141-142; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġâbe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 296-298; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, I, 321-323; İbn Hacer, *el-İṣâbe*, Kahire 1328, II, 95; Âlûsî, *Rûḥu'l-maʿânî*, Bulak 1301 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), X, 153-154.

TALÂT KOÇYİĞİT

ABDULLAH b. ABDÜLESED
(عبدالله بن عبد الاسد)

(bk. EBÛ SELEME el-MAHZÛMÎ).

ABDULLAH b. ABDÜLHAKEM
(عبدالله بن عبدالحكم)

(bk. İBN ABDÜLHAKEM, Abdullah).

ABDULLAH b. ABDÜNÜHM
(عبدالله بن عبد نهم)

(bk. ZÜLBİCÂDEYN).

ABDULLAH AĞA, Şehlevendim

XIX. yüzyıl Türk bestekârı ve icracısı.

Güzel bir yüze sahip olmasından dolayı Şehlevendim lakabı ile şöhret bulmuş, ayrıca Şehlâ Hâfız ve Hâfız Abdullah Ağa lakapları ile de tanınmıştır. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. III. Selim zamanında (1789-1807) çocuk denecek yaşta saraya alındı. Mûsikiyle ilgili temel bilgileri Enderun'da öğrendi. Kısa zamanda sesinin güzelliği ile dikkati çekti. Önce hânendeler, daha sonra da **musâhib***-i şehriyârîler arasına alındı ve bu görevleri II. Mahmud zamanında da (1808-1839) devam etti.

Günümüze ulaşan eserlerinden, devrinin önde gelen bestekârları arasında yer aldığı anlaşılmaktadır. Eserleri içinde, III. Selim ve onun hânendebaşısı Küçük Mehmed Ağa ile birlikte bestelediği nevâ-bûselik faslı en önemlilerindendir. S. N. Ergun'un, *Antoloji*'sinde güftesini verdiği ilâhiden başka dinî eserine rastlanmayan Abdullah Ağa'nın günümüze yirmi dokuz sözlü eseri ulaşmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hızır İlyas, *Vekāyi-i Letâif-i Enderûn*, İstanbul 1276, s. 18; Tayyarzâde, *Târih*, İstanbul 1293, III, 78; S. Ezgi, *Türk Musikisi*, II, 32, 37; S. Nüzhet Ergun, *Antoloji*, İstanbul 1942, I, 394; *Türk Mûsikîsi Klasiklerinden Nevâ Bûselik Faslı* (İstanbul Belediye Konservatuvarı Neşriyatı), İstanbul 1954, s. 132-133, 135-138; Tarık Kip, *TSM Sözlü Eserler Repertuvarı*, Ankara 1979, s. 56, 116, 126, 164, 170, 255, 257, 266; R. Ekrem Koçu, "Abdullah Ağa", *İst. A*, I, 32-33; Öztuna, *TMA*, I, 2.

NURİ ÖZCAN

ABDULLAH AHISKAVÎ
(1733 - 1813)

Dinî ilimler yanında tarih, astronomi, coğrafya ve tıp konularında da eser veren Osmanlı ilim adamı.

Bugün Sovyetler Birliği sınırları içinde kalan Ahıska'nın köylerinden Orpala'da doğdu. Çocukluğunda, devrinin ilim adamlarından olan babası Mehmed Efendi ile birlikte Şam'a gitti ve bir süre kaldıkları Sâlihiyye'de ilk öğrenimine başladı. Daha sonra tekrar Ahıska'ya döndüler. Babasının ölümünden sonra Kars'a giderek İsmâil b. Muhammed Berküşâdî'den fıkıh usulü ve hadis tahsil etti. Kendisinden icâzet aldığı bu hocası ona Ziyâeddin lakabını verdi. Bir müddet sonra Erzurum'a, oradan Diyarbekir'e gitti ve burada Küçük Ahmedzâde Ebûbekir Efendi'den *Ṣaḥîḥ-i Buḫârî* ile İbnü'l-Hâcib'in *Muḫtaṣar*'ını, Buzcuzâde Ömer Efendi'den de tefsir, aruz, hesap ve hendese ile usûl-i irtifâ okudu. Daha sonra hocası Buzcuzâde tarafından Mısır'a gönderildi. Mısır'da Şeyh Abdüsselâm Erzincânî'den *Ṣaḥîḥ-i Buḫârî* ve *Dürerü'l-aḥkâm* gibi eserlerle hadis usulü ve kıraat okuyan Abdullah Ahıskavî, 1761'de İstanbul'a gidip ders vermeye ve eserlerini yazmaya başladı. Beş yıl sonra İstanbul'dan Bosna'ya geçerek iki yıl kadar orada kaldı. Daha sonra da hacca gitti; dönüşünde Ayasofya Medresesi'ne müderris oldu. 1778'de Bosna seyahati sırasında yazmaya başladığı eseri *Revâmîzü'l-aʿyân*'ı tamamladı. Vefatında Karacaahmet Mezarlığı'nda Söğütlüçeşme civarına defnedildi.

Eserleri. 1. *Revâmîzü'l-aʿyân fî beyâni mezâmîri'l-ʿuhûd ve'l-ezmân.* Antropoloji, astronomi, biyoloji, kimya, coğrafya, tarih ve biyografi gibi değişik konuları ihtiva eder. Arapça olan bu beş ciltlik eserin ilk cildine ilim, melek,

Abdullah Ahıskavî'nin *Ravâmîzü'l-a῾yān fî merâmîzi'l-῾uhud ve'l-azmân* adlı eserinden bir sayfa (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2128, vr. 2ᵃ)

cin, şeytan, insan, kâinat ve bunların mahiyetleri ile felekler, arş, kürsî, yıldızlar, burçlar, gezegenler, anâsır-ı erbaa, yeryüzü, madenler, bitkiler ve hayvanlar; diğer ciltlerde ise Hz. Peygamber ve ashabı, tâbiînin büyük âlimleri, hadis imamları, mezhep imamları ve talebeleri, Câhiliye dönemi ve İslâmî devir hükümdarları ile hakîmler ve şairler hakkında bilgi verilmektedir. Bu eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde bir yazması bulunmaktadır (Esad Ef., nr. 2127-2128). **2.** *Muḫtaṣaru Revâmîzi'l-a῾yân.* **3.** *Levâmi῾u'l-envâr.* Mükerrer hadislerin terkedilmesi suretiyle meydana getirilmiş bir *Kütüb-i Sitte* muhtasarıdır. **4.** *Mirkātü't-Tarîkati'l-Muḥammediyye ve Merḍâtü'ş-şerî῾ati'l-Ahmediyye. et-Tarîkatü'l-Muḥammediyye'*-nin şerhidir. **5.** *Câmi῾u'l-fuṣûl fî ῾ilmeyi'l-furû῾ ve'l-uṣûl.* **6.** *Mebâhicü'l-iḥvân ve menâhicü ḳavânîni'l-mîzân* (*Îsâġūcî* şerhi). **7.** *Rumûzü'l-ḥaḳāyıḳ ve künûzü'd-deḳāyıḳ* (tıbba dair). **8.** *Bedî῾u'n-niẓâm* (coğrafyaya dair).

BİBLİYOGRAFYA :

Osmanlı Müellifleri, I, 370-374; *Hediyyetü'l-῾ârifîn*, I, 487; *Îżâḥu'l-meknûn*, I, 173, 356, 584, 585; II, 414, 423, 468; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 674; Kehhâle, *Mu῾cemü'l-mü᾽ellifîn*, Dımaşk 1376-80/1957-61 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), I, 109.

 CAHİT BALTACI

ABDULLAH b. AHMED b. HANBEL

(عبد الله بن أحمد بن حنبل)

Ebû Abdirrahmân Abdullāh b. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (ö. 290/903)

Ahmed b. Hanbel'in küçük oğlu ve önde gelen talebesi.

213 (828) yılında Bağdat'ta doğdu. Daha çocukken hadis öğrenmeye karşı büyük bir istek duyarak başta babası olmak üzere pek çok muhaddisten ders aldı. Hocaları arasında, bir kısmı babasının yakın arkadaşı olan devrinin şöhretli muhaddislerinden Yahyâ b. Maîn, Ebû Bekir ve Osman b. Ebû Şeybe kardeşler, Ebû Hayseme Züheyr b. Harb, Süfyân b. Vekî' b. Cerrâh da vardır. Ahmed b. Hanbel, meşhur eseri *Müsned*'i önce özel olarak Abdullah'a okumuştur. Abdullah, *Müsned*'de, "Babam dedi ki" (قال أبي) diye naklettiği her hadisi babasından en az iki üç defa dinlemiş olduğunu belirtmiştir. Ayrıca başkalarının soramadığı hususları babasına sorup öğrenmiş ve ondan *ez-Zühd* adlı eserini, *en-Nâsiḫ ve'l-mensûḫ, et-Târîḫ, Hadîsü Şu῾be, Cevâbâtü'l-Kur᾽ân* ve *el-Menâsik* gibi kitapları okumuştur. Abdullah'tan hadis rivayet edenler arasında Nesâî, Ebü'l-Kāsım el-Begavî, Mehâmilî, Ebû Ali es-Savvâf ve Ebû Bekir el-Katîî gibi muhaddisler bulunmaktadır. "Üstat oğlu üstat" diye övülen Abdullah'ın geniş hadis bilgisini babası da takdir eder, hatta bilmediği hadisleri kendisiyle müzakere edecek kadar hadis ilminde yetişmiş olduğunu söylerdi. Nitekim Nesâî ve Dârekutnî gibi oldukça titiz iki hadis münekkidi, Abdullah'ın **sika*** olduğuna şahitlik etmektedirler.

Babasının bazı fıkhî görüşlerini de nakletmekle birlikte Abdullah daha çok hadisle meşgul olmuş, hadis tenkidi ve **ilel*** bilgisindeki üstünlüğünü herkese kabul ettirmiştir. Otuz bin hadis ihtiva eden *Müsned*, Ahmed b. Hanbel'in sağlığında bizzat kendisi tarafından tam olarak tertip ve tasnif edilemediği için bu önemli görevi Abdullah üstlenmiş ve dağınık vaziyetteki *Müsned* hadislerini sıraya koymuştur. Fakat bu arada bazı tertip hataları sebebiyle Medineliler'in rivayetleri Şamlılar'ınkine, Şamlılar'ınki de Medineliler'in rivayetlerine karışmış ise de eserin bu tür yanlışları daha sonra kudretli hadis hâfızları tarafından düzeltilmiştir. *Müsned*'i tertip ettiği sırada Abdullah bu esere bazı rivayetler eklemiştir. "Zevâidü Abdillâh" diye anılan bu ilâveler, onun babası dışındaki hocalarından duyduğu hadislerle babasından duymadığı halde ona okuduğu hadislerdir. *Müsned*'de "حدثنا عبد الله حدثني أبي" ibaresiyle rivayet edilen hadisler Ahmed b. Hanbel'in derlediği rivayetlerdir. "أبي" kelimesi olmaksızın "حدثنا عبد الله" şeklinde rivayet edilenler ise Abdullah'ın "zevâid"indendir.

Ahmed b. Hanbel'in fıkıh, akaid ve ahlâkla ilgili görüşlerini talebeleri içinde en iyi toplayan yine Abdullah'tır (*el-Mesâ᾽il* adıyla anılan bu mecmuanın yazma nüshaları için bk. *GAS*, I, 507). *Müsned*'den seçerek meydana getirdiği **Şülâsiyyât***, babasından rivayet ettiği *Feżâ᾽ilü ῾Osmân b. ῾Affân* (Süleymaniye Ktp., Yeni Cami, nr. 878, 202 vr.), *Kitâbü's-Sünne* (Kahire 1349) ve *Müsnedü'l-Enṣâr* (Zâhiriyye Ktp., Hadis, nr. 336) günümüze kadar ulaşan eserleridir.

Abdullah, babası gibi yetmiş yedi yaşında iken Bağdat'ta vefat etti; vasiyeti üzerine Bâbüttîn Kabristanı'na defnedildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatîb, *Târîḫu Baġdâd*, Kahire 1349/1931 → Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmiyye), IX, 375-376; İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakātü'l-Ḥanâbile* (nşr. Muhammed Hâmid el-Fakkī), Kahire 1371/1952, I, 180-188; Zehebî, *Teẕkiretü'l-ḥuffâẓ*, Haydarâbâd 1375-77/1955-58 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), II, 665-666; a.mlf., *A῾lâmü'n-nübelâ᾽*, XIII, 516-526; İbn Hacer, *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, V, 142-143; Abdülaziz ed-Dihlevî, *Büstânu'l-Muhaddisîn* (trc. Ali Osman Koçkuzu), Ankara 1986, s. 69; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 310; Sezgin, *GAS*, I, 506-508; Muhammad Zubayr Sıddîqî, *Hadith Literature*, Calcutta 1961, s. 82-85; Sââtî, *el-Fetḥu'r-Rabbânî*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), s. 6-24; M. Ebû Zehre, "el-Müsned", *Tİ*, I, 191 vd.; H. A. Juynboll, "Ahmad Muhammad Shākir and his edition of Ibn Hanbal's Musnad", *Der Islam*, XLIX (1972), s. 221-247.

 SELÂHADDİN POLAT